

GODIŠNJA KONFERENCIJA HRVATSKOGA
POLITOLOŠKOG DRUŠTVA

HRVATSKI POLITOLOŠKI RAZGOVORI
2020.

POLITIKA U DOBA PANDEMIJE

6.–7. studenog 2020.

ZBIRKA SAŽETAKA

PANEL 1: POLITIČKE I PRAVNE POSLJEDICE KORONA-KRIZE

Moderator: Stevo Đurašković

Petak, 6. studenog 2020., 9:00 – 11:00

Da li vanredno stanje stvara priliku za autokratizaciju? Lekcije iz jugoistočne Evrope, Dušan Pavlović (Fakultet političkih nauka u Beogradu)

Šta stvara priliku za demokratsku eroziju ili autokratizaciju? Da li se o tome može naučiti nešto iz vanrednog stanja i karantina uvedenog zbog pandemija korona virusa 2020. godine? Vanredno stanje stvara dobru priliku za autokratizaciju jer troškovi autokratizacije opadaju. Međutim, to ne znači da će svaki vlastodržac iskoristiti takvu priliku. Analiziram osam režima jugoistočne Evrope—Albanija, Slovenija, Hrvatska, Srbija, Severna Makedonija, Kosovo, Crna Gora i Bosna i Hercegovina—kako bih izvukao nekoliko zaključaka o tome kada će vlastodržac takvu priliku iskoristiti, a kada ne.

Ključne reči. demokratska erozija; izvršno uvećanje; autokratizacija; Jugoistočna Evropa; hibridni režimi; vanredno stanje.

Ustav Republike Hrvatske i „posebne okolnosti“ COVID-19 epidemije, Đorđe Gardašević (Pravni fakultet u Zagrebu)

I u teorijskom i u praktičnom smislu, krizna stanja produciraju dvije ključne posljedice za ustavnopravni poredak države suočene s određenom „prijetnjom“. Prva se odnosi na potrebna ograničenja ljudskih prava i sloboda, a druga vodi u različite ustavne aranžmane izvanredne alokacije ovlasti javnih tijela, tipično u korist onih izvršnih. Koliko god te posljedice bile očekivane, teorija izvanrednih stanja već dugo upozorava i na njihove moguće mane. Prva proizlazi iz konstatacije da javna vlast počesto tendira kvalificirati krizne okolnosti kao svojevrsnu pojavu sui generis karaktera, novo stanje koje se nije moglo valjano anticipirati, a time niti precizno pravno regulirati. Posljedično, to stajalište vodi prema zahtjevu nove pravne regulacije u kojoj javna tijela dobivaju ovlasti potrebne da se prijetnja učinkovito ukloni. No, to pitanje ujedno zahtijeva i valjano promišljanje o tome kakve se ustavno pravne „kočnice i ravnoteže“ ipak moraju postaviti eventualnim neželjenim presizanjima izvršne grane vlasti, uz istodobno jačanje nadzornih uloga parlamenta i sudova. Druga uočena mana jest opasnost da mjere usvojene u krizi postanu trajna rješenja i nakon što izvanredne okolnosti prestanu, odnosno da „izuzetak“ postane „pravilo“.

Suočena s prijetnjom epidemije virusa COVID-19, parlamentarna se većina u Republici Hrvatskoj odlučila novo stanje pravno tretirati u okviru „redovnog ustava“ (članak 16. Ustava), ali ipak i kao kategoriju „posebnih okolnosti“ (članak 22.a Zakona o sustavu civilne zaštite). Isto je stajalište potvrdio i Ustavni sud.

Polazeći od tvrdnje da je navedenu epidemiju ipak trebalo kvalificirati kao stanje „velike prirodne nepogode“ i podvrgnuti je predviđenom ustavnom mehanizmu „kočnica i ravnoteža“ (članak 17. Ustava), u prilogu dajem kritički osvrt na postupanja državnih institucija u hrvatskom kontekstu, sagledana iz perspektive ranije istaknutih teorijskih pitanja.

Ključne riječi: izvanredna stanja, ustav, epidemija, COVID-19

Ima li sustavnosti u hrvatskom sustavu upravljanja korona-krizom? – Pogled iz perspektive Fath-Dean-Katzmairovog modela društvene rezilijentnosti, Armano Srblijinović i Jasmina Božić (Filozofski fakultet u Zagrebu)

Pomoću Fath-Dean-Katzmairovog (FDK) modela sustavske rezilijentnosti, a na temelju javno dostupnih kvantitativnih i kvalitativnih podataka, analiziramo odgovor hrvatskog sustava za upravljanje krizama na pandemiju. Prema FDK, društveni je sustav rezilijentan, tj. otporan na vanjske šokove, ako je u stanju ciklički prolaziti kroz četiri faze: status quo (K), konfuzija (Ω), inovacija (α) i novi rast (r), te ako je, nakon svakog takvog ciklusa, u stanju promijeniti režim funkcioniranja, u skladu s potrebama. Za rezilijentnost sustava ključni su društvena kohezija, sposobnost nošenja s malim poremećajima, te emergentno vodstvo – vodstvo koje se pojavljuje „odozdo“, „iz baze“.

U radu *Croatian crisis management system's response to COVID-19 pandemic through the lens of a systemic resilience model*, koji je u postupku objave u časopisu *Interdisciplinary Description of Complex Systems*, analizirali smo odgovor hrvatskog sustava za upravljanje krizama na pandemiju, od siječnja do srpnja 2020. godine. Zaključili smo da je taj sustav, u doba tzv. *lockdowna*, uspješno prošao prvi ciklus FDK modela, no da nakon toga nije pronađen zadovoljavajući, „novi normalni“ režim suživota s virusom. Također smo ustvrdili da je društvena kohezija bila veća u doba *lockdowna*, da je potrebno osnažiti sposobnost nošenja sustava s malim žarištima zaraze, te da je potrebno više emergentnog vodstva.

U ovome radu našu analizu vremenski proširujemo na razdoblje do Hrvatskih politoloških razgovora (kolovoz, rujan, listopad 2020.). Provjeravamo važe li i dalje naši zaključci iz prethodnog rada, te utvrđujemo primjenljivost FDK modela u tom širem vremenskom razdoblju.

Ključne riječi: COVID-19, društvena rezilijentnost, pandemija, rezilijentnost sustava, upravljanje krizama

Društveni kapital i građanske slobode u doba pandemije koronavirusa, Marko Kovačić i Nikola Baketa (Institut za društvena istraživanja u Zagrebu), Kosta Bovan (Fakultet političkih znanosti u Zagrebu) i Dinka Čorkalo Biruški (Filozofski fakultet u Zagrebu)

Moderna i suvremena povijest eksplicitno su pokazale da ekonomske, političke i društvene krize uvelike utječu na karakteristike demokracije, posebice na one s nedovoljno razvijenom građanskom kulturom. Pandemija koronavirusa, u svojoj suštini zdravstvena kriza, iako aktualna tek od početka 2020. godine, demonstrirala je već sada da njene karakteristike i posljedice imaju ogroman utjecaj na mentalno zdravlje ljudi, ekonomiju, političke procese i društvene odnose. Dosadašnja empirijska istraživanja hrvatskog konteksta prije pandemije ukazuju na niske razine povjerenja u institucije i društvenog povjerenja te ambivalentan odnos prema vrednovanju građanskih sloboda. Stoga je cilj ovog rada doprinijeti boljem razumijevanju dva segmenta društveno-političke realnosti u Hrvatskoj – društvenog kapitala i građanskih sloboda uslijed pandemije.

U sklopu HRZZ projekta *Obnavljanje društva: Longitudinalno istraživanje društvenog oporavka u Hrvatskoj nakon pandemije koronavirusa (ReSPoC)*, krajem kolovoza i početkom rujna 2020. godine na nacionalno reprezentativnom uzorku 1060 sudionika dobi od 18 do 75 godina, provedena je online anketa CAWI metodom. Ovo izlaganje tematizira neke od naglasaka cjelokupnog istraživanja, fokusirajući se na analizu segmenata

društvenog kapitala, poput društvenog povjerenja, povjerenja u institucije, te normativnosti, ali i na doživljajvažnosti građanskih sloboda i spremnost građana na odricanje od njih. Osim deskriptivnih podataka, analizirat će se niz prediktora važnih za razumijevanje spomenutih fenomena, poput osobnih iskustava s koronavirusom i doživljenog stresa sklonosti autoritarnosti i socijalnoj dominaciji, te individualne i kolektivne relativne deprivacije. Takav nacrt izlaganja omogućuje dobivanje uvida u opseg nekih mentalnozdravstvenih i društvenih posljedica pandemije, te na izazove s kojima se hrvatsko društvo tijekom oporavka može suočiti.

Ključne riječi: društveni kapital, građanske slobode, povjerenje u institucije, normativnost, mentalno zdravlje, pandemija koronavirusa

PANEL 2: OTPORNOST HRVATSKOG DRUŠTVA USLIJED KORONA-PANDEMIJE

Moderator: Višeslav Raos

Petak, 6. studenog 2020, 11:30 – 13:30

Društvena otpornost kao nužan koncept u razumijevanju snalaženje i nošenja s COVID-19 pandemijom, Branko Ančić (Institut za društvena istraživanja u Zagrebu)

Pojam otpornosti u posljednjih nekoliko godina postaje sve više prisutan u različitim znanstvenim disciplinama, od biologije i inženjerstva do studija održivosti i istraživanja prirodnih opasnosti i developmentalističkim studijama. Koncept društvene otpornosti obuhvaća pojedince, organizacije i zajednice, odnosno društvo per se, i njihovu sposobnost i kapacitete za apsorpciju, nošenje s i prilagođavanje prijetnjama koje mogu biti društvene ili prirodne u svojoj suštini. Društvena otpornost podrazumijeva sposobnost društva da se odupre eksternim šokovima koji pogađaju društvenu infrastrukturu. Pandemija COVID-19 stvara i nastavit će stvarati rupturu, traume, prijetnje, tragedije i značajan stres, pri čemu će potencirati nove i aktualizirati stare nejednakosti u društvima. Izostankom teorijsko-analiitičko okvira kojim bi se govorilo o ovoj pandemiji izvan bio-medicinskog i epidemiološkog diskursa, stvara se opasnost da zanemarimo društvene realitete života te da se fokusiramo samo na individualne kapacitete nošenja s pandemijom. Time se doprinosi depolitizaciji temeljnih društvenih problema poput siromaštva i društvenih nejednakosti i doprinosi ignoriranju poboljšanja materijalnih uvjeta života i stvaranju boljih prilika na socijalnoj razini. Stoga je cilj ovog izlaganje predstaviti analitički okvir za analizu društvene otpornosti kroz teorijsko raspakiranje socio-ekonomskih i političkih faktora koji mogu olakšavati ili otežavati otpornost u vremenima krize i naglih društvenih šokova.

4

Ključne riječi: društvena otpornost, percepcija rizika COVID-19, antimaskeri, tržište rada, fizička izolacija, osobni narativi

„Stavi masku na nos i udalji se“ - Determinante percepcije rizika od COVID-a 19 i protektivno ponašanje u RH, Adrijana Šuljok (Institut za društvena istraživanja u Zagrebu) i Dragan Bagić (Filozofski fakultet u Zagrebu)

Brojna istraživanja ukazuju na razlike u javnoj percepciji rizika od zaraznih bolesti s epidemijom potencijalom posebice ovisno o dobi, spolu, obrazovanju ali i, primjerice,

političkim orijentacijama. S percepcijom rizika povezane su i razlike u spremnosti javnosti da prihvate preventivne zdravstvene mjere (Bish and Michie, 2010; Dryhurst et al, 2020). U ovom radu nastojat ćemo utvrditi glavne determinante (sociodemografske, socioekonomske, političke i iskustvene) percepcije opasnosti od COVID-a 19 te utjecaj percepcija na sklonost pridržavanju epidemioloških mjera u Hrvatskoj. Rad se temelji na podacima prikupljenim u telefonskom anketnom istraživanju provedenom na nacionalnom reprezentativnom uzorku stanovništva RH (N=1200). Nalazi mogu poslužiti za identificiranje i targetiranje određenih društvenih skupina s ciljem edukacije i prevencije širenja COVID-a 19.

Ključne riječi: društvena otpornost, percepcija rizika COVID-19, antimaskeri, tržište rada, fizička izolacija, osobni narativi

Tko su „antimaskeri“?, Dražen Cepić (Sveučilište u Zadru) i Branko Ančić (Institut za društvena istraživanja u Zagrebu)

Protuepidemijske mjere donešene u svrhu suzbijanja širenja koronavirusa dovele su širom svijeta do vala prosvjeda tzv. „anti-maskera“. U ovom radu na temelju CATI podataka iz Hrvatske nastojimo adresirati tri aspekta koji pomažu rasvijetliti narav ovih prosvjeda. Prvo, istražujemo profil prosvjednika, pri čemu „antimaskere“ identificiramo prema stavu o intenzitetu opasnosti virusa korone, stupnju slijeđenja mjera te mišljenju o protuepidemijskim mjerama. Analiza „antimaskera“ kroz tri atitudinalne i bihevioralne dimenzije nam omogućava identificiranje različitih izvora protivljenja protuepidemijskim mjerama te zahvaćanje one podgrupe protivnika koja sadržava najveći potencijal za političko aktiviranje. Drugo, u radu istražujemo strukturalne razloge koji najbolje objašnjavaju odluku „antimaskera“ da se aktiviraju u okviru društvenog pokreta: stupanj obrazovanja, intenzitet povjerenja u institucije te općeg povjerenja, socioekonomski položaj (posebno vezano za rizik od siromaštva radi posljedica protuepidemijskih mjera), te opći osjećaj nemoći i apatije. Treće, analiziramo njihovo političko ponašanje i opredjeljenje iskazano na parlamentarnim izborima 2020.

Ključne riječi: društvena otpornost, percepcija rizika COVID-19, antimaskeri, tržište rada, fizička izolacija, osobni narativi

Iskustvo rada tijekom prvog vala pandemije, Teo Matković (Institut za društvena istraživanja u Zagrebu)

Tijekom inicijalnog vala COVID-19 epidemije u Hrvatskoj, restrikcije, promjene u pravilima i ponašanju, ali i mjere javne potpore na razne su načine utjecale na iskustvo rada u tom razdoblju. Dok je gubitak posla bio relativno rijetka pojava, smanjivanje intenziteta posla ili plaće, promjene u obrascima rada ili ovisnost o državnim mjerama predstavljali su značajno češće iskustvo, kao i nemogućnost spajanja radnih i obiteljskih obveza u kontekstu fizički zatvorenih škola i vrtića. Također, pojedine skupine zaposlenika ("ključni radnici"), posebno zdravstveni, bili su izloženi (percipiranom) značajno višem riziku i zahtjevima posla nego inače. Ovim radom ćemo istražiti srodnosti i različitosti iskustava rada tijekom prvog vala pandemije, ali i percepciju posljedica i opasnosti pandemije za različite skupine zaposlenika.

Ključne riječi: društvena otpornost, percepcija rizika COVID-19, antimaskeri, tržište rada, fizička izolacija, osobni narativi

„Očaj“ i „sreća u doba nesreće“: raznolikost ženskih doživljaja pandemije i otpornost, Marija Brajdić Vuković (Institut za društvena istraživanja u Zagrebu) i Karin Doolan (Sveučilište u Zadru)

Dok je za neke žene izolacija za vrijeme pandemije uzrokovane COVID-19 virusom bila period „uživanja s obitelji“ i „oslobođenja“, za druge je to bilo vrijeme obilježeno „samoćom“ i „strahom“. U ovom radu skiciramo te različite doživljaje te ih smještamo u rasprave o otpornosti. Rad se temelji na rezultatima online istraživanja provedenog na uzorku od 393 žene, različite dobi, zanimanja i stupnjeva obrazovanja tijekom travnja 2020. godine, u vrijeme kada je u Hrvatskoj odlukom Stožera za civilnu zaštitu RH uvedena karantena koja je uključivala prekid svih neesencijalnih djelatnosti te provođenje takozvane ‘socijalne’, a zapravo fizičke distance, što je za cilj imalo smanjivanje kontakta s neukućanima na minimum. Istraživanje je provedeno putem Google Forms platforme, a postavljena pitanja bila su otvorena, opisna i omogućavala prikupljanje osobnih narativa. Tražene su ključne riječi za koje sudionice smatraju da dobro opisuju svijet, njihovu obitelj i prijatelje te njih same za vrijeme pandemije, iskustva svakodnevnice i razmišljanja o vlastitom životu i budućnosti u kontekstu pandemije, te su također prikupljena osnovna socio-demografska obilježja sudionica istraživanja. Na prikupljenom kvalitativnom materijalu napravljena su tematska i narativna tekstualna analiza. Tematska analiza nam je pomogla utvrditi kako su naše sudionice doživjele pandemiju, koje ih misli odnosno prakse čine više ili manje otpornima te koju ulogu u tome imaju dob i klasa. Narativna tekstualna analiza dodatno nam je proširila uvide u kontekstualne dimenzije doživljaja pandemije, emotivne i društvene oslonce u trenucima društvene krize i neizvjesnosti te isprepletenost/preklopljenost osobnih narativa s dominantnim društvenim narativima.

Ključne riječi: društvena otpornost, percepcija rizika COVID-19, antimaskeri, tržište rada, fizička izolacija, osobni narativi

PANEL 3: NOVI GLOBALNI KORONA-POREDAK

Moderatorica: Đana Luša

Petak, 6. studenog 2020., 14:00 – 15:15

Krize kao podsticaji za pozicioniranje Europske unije kao velesile u globalnom kontekstu, Ivo Josipović (Pravni fakultet u Zagrebu) i Ana Jerković (Ekonomski fakultet u Zagrebu)

U aktualnom trenutku Europska unija prolazi kroz brojne transformacije i ozbiljne izazove. Prije svega, riječ je o pandemiji COVID-19 i nadolazećoj recesiji. Pandemija, kao i tzv. migrantska kriza otkrile su ozbiljne slabosti u sadašnjem ustroju i funkcioniranju u EU. Uz navedeno, izlazak Velike Britanije iz EU i općenito redefiniranje europske snage i temeljne ideje zajedništva i solidarnosti u vremenu globalizacije otvaraju novo poglavlje u promišljanju budućnosti Europske unije. Multipolarnost svijeta implicira više centara moći te Europska unija mora zauzeti pripadajuće mjesto u ekonomskom, političkom, vojnom i svakom drugom smislu. Ključne odrednice snažnijeg i bolje koordiniranog upravljanja Europskom unijom su jačanje utjecaja Europske komisije i europskih institucija, zajednička vanjska i sigurnosna politika, vojska, jedna valuta, zajednički mehanizmi rješavanja ključnih ekonomskih i kohezijskih pitanja itd. Naravno, ove pretpostavke povlače za sobom odricanje dijela suverenosti nacionalnih država, što sigurno neće biti jednostavno postići. No, s druge strane, kao Europljani, dobili bismo snažnog i relevantnog svjetskog aktera koji donosi odluke na

najvišim razinama, koji upravlja europskim resursima na dobrobit svih zemalja Unije, čije gospodarstvo može stabilnije rasti te čije institucije predstavljaju čvrst temelj nove velesile. Osim pandemijske krize, Europska unija suočava se i s drugim izazovima – migrantskom, ekološkom, ekonomskom, sigurnosnom krizom, te svaka od njih može biti poticaj za izgradnju bolje, jače, kompaktnije i sigurnije Europe. Predmet ovog izlaganja je procjena hoće li i kako Europska unija sadašnje krize iskoristiti kao poticaj za pozitivne, strateške promjene, ili će kriza i dalje nagrizati europsku koheziju. Jedan put vodi ka pozicioniranju EU kao globalne (vele)sile, a drugi u njenu marginalizaciju na svjetskoj sceni.

Ključne riječi: Europska unija, velesile, globalizacija, multi-polarnost, krize, pandemija

Konstruktivistički pristup globalnim političkim implikacijama korona-krize, Petar Popović (Fakultet političkih znanosti u Zagrebu)

Pandemija koronavirusa posljednja je u nizu svjetskih kriza koja upućuje na domete i ograničenja teorija međunarodnih odnosa, poglavito suvremenog realizma. Konvencionalni analitički okvir koji međunarodne političke odnose svodi na dvije razine: nacionalnu i međunarodnu, čini se nedostatnim u razmatranju problematike globalnog upravljanja zdravljem. Stoga, ovo izlaganje namjerava iz perspektive društvenog konstruktivizma A. Wendta ukazati na obostrani odnos (ko-konstitutivnost) aktera (države) i strukture (globalno upravljanje) u razvoju globalnog zdravstvenog režima, od njegovih začetaka s osnivanjem Svjetske zdravstvene organizacije 1948. do danas. Razmatra se način na koji globalna struktura oblikuje identitet države, te povratno; kako identitet formira interes države i njezino ponašanje u sustavu. Time će se ukazati na karakter poretka, kojega Ulrich Beck pogodno opisuje kao „organizirana neodgovornost“. Korona-kriza dodatno je ogolila političku neodgovornost država u globalnom upravljanju zdravljem. Tri čimbenika se razmatraju u prilog ovoj tezi: prvo, ideja „potpunog zdravlja“ čovječanstva proklamirana 1946, kao pretpostavka za neograničeno širenje globalnog zdravstvenog režima; drugo, difuzna moć globalnog poretka koja se odražava u privatno-javnoj institucionalnoj zbrci ingerencija i odluka raznih aktera; te posljedično difuzni interes države (kao posljedica difuzne moći), koja vodi u kontradiktorne i katkad oprečne vanjskopolitičke odluke u upravljanju globalnim zdravljem.

Ključne riječi: globalno zdravlje, konstruktivizam, država, moć, interes

Geografski uzorci i geoekonomsko promišljanje pandemijskih posljedica: stare geopolitičke „igre“ globalnog post-COVID poretka, Marta Zorko i Josip Lučev (Fakultet političkih znanosti u Zagrebu)

Istraživanje donosi dvorazinsku analizu posljedica pandemije COVID-19 na globalni svjetski poredak nakon 2020. godine. Prva razina analize orijentirana je prema geopolitičkim parametrima, dok se druga bazira na geoekonomskim posljedicama pandemijske krize. Kroz tri geopolitičke igre u međunarodnoj zajednici: igru etiketiranja; igru utrke oko cjepiva i igru sekuritizacije, te njihove potencijalne posljedice po gospodarstvo određenih zemalja ali i postulate međunarodne političke ekonomije, autori ukazuju na suvremene geografske, političke i ekonomske uzorke ponašanja u pandemiji. Središnja teza usmjerena je prema potvrđivanju predvidljivih i uobičajenih uzoraka ponašanja koje prate isprobani mehanizmi pokušaja ostvarivanja moći u međunarodnoj zajednici (klasične geopolitičke igre moći u novim uvjetima). Cilj ovog rada je izrada scenarija potencijalnih promjena u odnosima moći na globalnoj razini i analiza posljedica s obzirom na ishode triju navedenih igara. Analiza scenarija uobičajena je geopolitička kvalitativna metoda koja se najčešće koristi za procjenu rizika u različitim sferama društva. Najčešće se njome služe velike korporacije pri izračunu

financijskih fluktuacija kod poslovnih procesa i pri donošenju odluka, ali se pojavljuje i u čitavom nizu projekcija i kod industrijsko- tehnoloških procesa. Slična je metodologija i u slučajevima financijskih analiza scenarija, dok se u ostalim društvenim znanostima (prvenstveno geopolitici i sigurnosnim studijama) radi o otkrivanju potencijalnih i alternativnih svjetova. U geopolitici služi za projekciju potencijalnih razvoja događaja u globalnom okruženju s obzirom na kreiranje novih svjetskih poredaka, te fenomene koji mogu mijenjati predviđene ishode stvarnosti. I dok se analize novih svjetskih poredaka mogu pripisati i metodama predviđanja u međunarodnim odnosima; za razliku od njih, analize scenarija nisu samo prognoze razvoja događaja utemeljene na prošlim trendovima. One prvenstveno uključuju razmatranja nepredvidljivih faktora odnosno obrata u međunarodnim odnosima, gdje je pandemija svjetskih razmjera zasigurno jedan od njih.

Ključne riječi: geopolitika, geoekonomija, pandemija, COVID-19, globalni svjetski poredak

PANEL 4: SIMPTOMI BOLESTI U DEMOKRACIJI

Moderatorica: Ana Matan

Petak, 6. studenog 2020., 15:45 – 17:30

Virus demokratske bjesnoće: prirodno stanje u državi, Luka Ribarević (Fakultet političkih znanosti u Zagrebu)

Iako nikada u prvome planu, moguće je razabrati tragove koje je bavljenje fenomenom zaraze ostavilo u središtu političke filozofije Thomasa Hobbesa. I to od njezina samoga početka. Naime, već u prvom Hobbesovom objavljenom djelu, prijevodu Tukididove Povijesti Peloponeskog rata, važno mjesto ima slavan prikaz atenske kuge u 5. stoljeću pr. Kr. Pored toga, u svome razmatranju prirodnog stanja Hobbes će gotovo *verbatim* preuzeti opis razornih posljedica kuge za političko tijelo koje je Boccaccio zabilježio u uvodu Dekameronu. Unatoč tome, u XIII. poglavlju Levijatana, posvećenom prirodnom stanju, nećemo izrijekom naći bolest kao jedan od njegovih uzroka. Bolestima političkog tijela Hobbes je zato posvetio zasebno, XXIX. poglavlje, u kojemu raspravlja o onome što vodi raspadu političkog tijela. Tamo se susrećemo s virusnim oboljenjem koje razara državu. Riječ je o bjesnoći koja “demokratsku gospodu” pretvara u “bijesne pse”. Postavlja se pitanje je li taj demokratski virus fatalan isključivo za monarhije, ili je pak i demokracija sama neizlječivo bolesna. Drugim riječima, pitanje na koje, zajedno s Hobbesom, valja odgovoriti tiče se kompatibilnosti demokracije i države, neovisno o njezinu obliku.

Ključne riječi: Hobbes, prirodno stanje, bolest političkog tijela, virus političke bjesnoće

Bolest kao privid: Jokerova trauma i pitanje jednakosti, Tonči Kursar (Fakultet političkih znanosti u Zagrebu)

Izlaganje nudi interpretaciju političkih implikacija traume iz filma 'Joker' američkog redatelja Todda Philllipsa (2019). Iako je u slučaju Jokera sama bolest izgleda 'iluzijska psihoza' (vidljivo iz medicinske dijagnoze postavljene njegovoj majci), (neo)liberalna država je isprva tretira na osnovi antipolitičke postavke o 'istosti bolesti i zdravlja'. Unutar te postavke, koju Rancière izvodi u Nesuglasnosti, Jokerova se bolest uglavnom tretira kao 'manjak identiteta' koji institucije (države) trebaju 'zasititi'. Kako javne institucije povremeno gube interes za održavanje te istosti, Jokerova bolest biva svedena na 'privid' odnosno tzv. lažnu svijest što

sveukupno nije na cijeni u liberalnoj i marksističkoj tradiciji. Kako Joker počinje smatrati da je život komedija, a ona je, kako on kaže, 'subjektivna', time je ugrozio ono što Rancière naziva 'distribucija osjetilnog' koja ima platonovsko porijeklo. Štoviše, Joker ne slijedi tradicionalno marksističko shvaćanje da proleter i samo uz prethodnu 'istinsku' spoznaju svog društvenog položaja mogu radikalno drukčije definirati svoje vrijeme i prostor. Ono što on radi zapravo je potpuno suprotno. Posrijedi je, naime, njegovo prepuštanje 'iluziji' koje teži 'subjektivnom' preoblikovanju načina raspolaganja vremenom i prostorom, tj. okvira iz kojeg unaprijed znamo odnos 'krivog' i 'pravog' (što se može pokazati Rancièreovom knjigom Noći proletera). Iako je Žižek kritizirao Jokera da je nepolitičan budući da, po njemu, oslanjanje na 'subjektivno' nije dovoljno za „konstruktivno prevladavanje“ postojećeg, film je zapravo moguće vidjeti kao primjer 'verifikacije jednakosti' (Rancière). Postižući na prethodno opisani način ono što drži 'pravim ja', Joker je izrazito političan iako je onkraj prijedloga da ostvari 'objektivne' političke zadatke (u ime klase ili epohe).

Korona i kazna? Protupandemijske mjere i kaznena politika u Hrvatskoj 2020, Krešimir Petković (Fakultet političkih znanosti u Zagrebu)

U izlaganju predstavljam i ispitujem diskurse i prakse kažnjavanja u Hrvatskoj od kraja veljače do listopada 2020. u vezi s bolešću COVID-19 uzrokovanom globalnim širenjem koronavirusa (SARS-CoV-2). Nakon kratkog prikaza genealogije modela upravljanja u krizi, te načina njegove političke legitimacije i pokušaja delegitimacije, na razini kaznene politike kao simboličke politike, ispitujem medijski diseminirani diskurs o dozvoljenom i nedozvoljenom ponašanju i javnopolitičku dramaturgiju korona-krize. Na razini praksi ispitujem konkretna postupanja u slučaju kršenja mjera na razini inspeksijskog nadzora, policijskog djelovanja te primjene različitih oblika prekršajnih i kaznenih sankcija u okviru dispozitiva pravosuđa. Posebnu pažnju posvećujem događajima i oblicima otpora prakticiranom modelu upravljanja. U istraživanju se služim medijskim tekstovima te javno dostupnim podacima policijske i pravosudne statistike. Osnovni teorijski okvir pružaju mi Foucaultova analitika moći, Deleuzeov postrkipt društvima kontrole te Agambenova razmatranja o biopolitici i izvanrednom stanju. Moja je početna hipoteza da je odabrani model upravljanja u doba pandemije bio snažnije obilježen governmentalnošću kao sekularnim oblikom pastoralne moći i dispozitivima discipline od primjene suverene moći kažnjavanja. U razdoblju od pola godine, koje je obuhvatilo inicijalnu blokadu društva, zatim popuštanje mjera, parlamentarne izbore i ekonomski motiviranu fleksibilnu primjenu mjera u turističkoj sezoni, dnevne interpelacije stožera, široko primjenjivani instituti samoizolacije i praćenja kontakata, obveza nošenja maski, mjerenja temperature i testiranja, postali su dio panoptikuma novog normalnog bez bitne primjene kaznenih sankcija. Na mjesto povijesnog europskog grada pod epidemijom kuge koji nastoji potpuno zaustaviti interakcije, stupila je hibridna nova normalnost kontroliranih interakcija u pandemiji korone. U tu se globalnu paradigmu upravljanja hrvatska populacija razmjerno brzo i bezbolno uklopila.

Ključne riječi: koronavirus, kaznena politika, Hrvatska, Foucault, Deleuze, Agamben, disciplinarna moć, governmentalnost, biopolitika

Četvrta kriza liberalizma, Karlo Jurak (Filozofski fakultet u Zagrebu)

Nakon pada Berlinskog zida i okončanja Hladnog rata vjerovalo se da je liberalna demokracija konačno trijumfirala kao najbolji od svih mogućih političkih sustava. Međutim, ni trideset godina kasnije svjedočili smo trima krizama liberalnog poretka – prva je uslijedila nakon rušenja „blizanaca“ u New Yorku 2001. godine; druga je obilježena svjetskom ekonomskom

krizom krajem tog desetljeća; treća migrantskom krizom i jačanjem tzv. desnog populizma 2015./16. godine. Svaka od tih kriza pogodila je liberalni poredak na jednoj ili na više razina – ekonomskoj, političko-pravnoj, međunarodnoj i vrijednosno-idejnoj. Od izbijanja pandemije koronavirusa u kasnu zimu 2020. godine svjedočimo četvrtoj krizi liberalizma koja ga od navedenih pogađa najviše i ispresijeca na svim razinama. Tako se na ekonomskoj razini dodatno dovodi u pitanje moć i mogućnost slobodnog tržišta da samoregulira društvene odnose i ponašanje privrednih aktera što se vidi na primjeru *lockdowna* i socioekonomskih posljedica istoga; na političko-pravnoj razini suspendirana su neka ljudska prava poput slobode kretanja i rada često i mimo ustavne sankcije za to, a rad nekih institucija ograničen je pod krinkom borbe protiv pandemije; na međunarodnoj razini došlo je do zatvaranja granica, jačanja egzekutivne moći država, a posljedično do pada većine svjetskih gospodarstava, a jačanja Kine kao faktora u međunarodnim odnosima; na vrijednosno-idejnoj razini dodatno je palo povjerenje u nasljeđe moderniteta i prosvjetiteljstva jačanjem teorija zavjera o koronavirusu te odbijanjem znanstveno-medicinskog autoriteta. Sve to indicira da trenutno živimo četvrtu krizu liberalnog poretka koja će još više od prethodnih triju promijeniti svijet uspostavljen nakon sloma blokovske podjele svijeta. Ostaje pitanje kako i zašto (ne) očuvati taj poredak te koja mu je budućnost s obzirom na mnoštvo novonastalih okolnosti i vrlo neizvjesnu budućnost na svim razinama.

Ključne riječi: liberalizam, kriza, pandemija koronavirusa, *lockdown*, izvanredno stanje, „suverenizam“, Kina, antimodernizam

PANEL 5: PREDSTAVLJANJE PROJEKTA „INTEGRACIJA I DEZINTEGRACIJA EUROPSKE UNIJE – DINAMIKE EUROPEIZMA I EUROSKEPTICIZMA“

Moderator: Vladimir Filipović

Subota, 7. studenog. 2020., 9:00 – 10:30

EU-topija u doba korone: filozofski osvrt na pandemijske (anti)utopijske imaginarije Europske unije, Ana Maskalan (Institut za društvena istraživanja u Zagrebu)

Sažetak: Tema izlaganja su manifestacije (anti)utopijskih imaginarija povezanih s nastankom i budućnošću Europske unije, pri čemu je osobit naglasak stavljen na njihovu multiplikaciju u suvremenosti pod utjecajem društveno-političkih promjena prouzrokovanih pandemijom bolesti COVID-19. Pritom se polazi od pretpostavke kako je ideološki historijat Europske unije nespoznatljiv bez razumijevanja uloge koju je utopijsko (a onda i anti-utopijsko) mišljenje imalo u europskoj povijesti. Tako su na primjer duhovne pretpostavke stvaranja Europske unije utemeljene, s jedne strane, na utopijskom humanističko-renesansnom i prosvjetiteljskom povjerenju u moć racionalnog i kritičkog uma i snagu slobodne volje kao i na vjeri u kapacitet budućih generacija za formiranjem boljeg (idealnog) svijeta, te, s druge strane, na anti-utopijskom poslijeratnom otriježnjenju s pratećim zahtjevom za osiguravanjem pretpostavki formiranja zajednice koja se u stanju oduprijeti razornim društvenim tendencijama uočenima u neposrednoj prošlosti. Za mnoge realizacija europskog projekta predstavlja ostvarenje utopijskog sna o društvu jednakosti i ekonomskih i političkih sloboda, dok za druge ona je anti-utopijska noćna mora utemeljena na nejednakostima, gubitku suvereniteta i gašenju tradicionalnih (europskih) vrijednosti. Takva razumijevanja njezine sadašnjosti protežu se i na percepcije njezine budućnosti koje se kreću od onih univerzalno utopijsko-optimističnih utemeljenih na idejama prosperiteta i razvoja do duboko

anti-utopijsko-pesimističnih imaginarija koji sudbinu EU vide u njezinoj postojanoj degradaciji i (ne)nasilnom raspadu. Ova utopijsko-anti-utopijska dijalektika, posljednjih godina uglavnom prigušena briselskim birokratskim terminološkim aparatom, ponovno biva javno inaugurirana posredstvom globalne pandemije bolesti COVID-19. I dok s jedne strane jedni politički čelnici i teoretičari (poput npr. Giorgia Agambena ili Byung-Chul Hana) upozoravaju na destruktivne posljedice pandemije po budućnost svijeta i postojećih ekonomsko-političkih zajednica, oni drugi (poput Slavoj Žižeka) u postojećim okolnostima ontološke nesigurnosti pronalaze pretpostavke za utopijske, manje ili više radikalne, promjene na bolje.

Ključne riječi: Utopija, anti-utopija, Europska unija, pandemija

Europske krize i izazovi (dez)integracije: od krize eurozone do pandemije koronavirusa, Marko Mrakovčić i Adrijana Martinović (Pravni fakultet u Rijeci) i Nikola Petrović (Institut za društvena istraživanja u Zagrebu)

Sažetak: Posljednjih deset godina Europske unije obilježeno je krizama koje su dovele do propitivanja njezine budućnosti. Kriza eurozone s početkom u 2009., izbjeglička kriza koja je počela 2015., Brexit iz 2016., kao i ovogodišnja pandemijska kriza otkrili su probleme institucionalnih postavki EU, različitih viđenja europske integracije od strane europskih lidera, ali i otvorili mogućnost daljnje integracije. U izlaganju će se u pokušaju razumijevanja utjecaja tih kriza na budućnost Europske unije koristiti Lockwoodovo analitičko razlikovanje socijalne i systemske dimenzije procesa (dez)integracije. Dimenzija socijalne (dez)integracije, koja se odnosi na stupanj suradnje ili konflikta između društvenih aktera, omogućuje razumijevanje odnosa između društvenih aktera prije i nakon kriza. U ovom slučaju radi se prvenstveno o političkim akterima tj. europskim nacionalnim liderima, kao i najznačajnijim liderima EU institucija. Ključno pitanje je mogu li krize transformirati pro-europske aktere u euroskeptične aktere, ali i obrnuto. Iz tog je razloga nužno analizirati ideologije europskih lidera, a koji utječu na njihovo pozicioniranje spram pojedinih institucionalnih rješenja i viđenje budućnosti i „najpoželjnijeg“ oblika europske integracije. Dimenzija systemske (dez)integracije koja se odnosi na stupanj kompatibilnosti ili proturječnosti institucionalnih dijelova (podsustava i institucionalnih rješenja) društvenog sustava, omogućuje razumijevanje utjecaja postojećih systemskih institucionalnih rješenja i novih prijedloga koji su dani u svrhu rješavanja europskih kriza. EU je zajednica vrijednosti koje izrastaju iz povezanih i međuovisnih nacionalnih pravnih poredaka. Međutim, čini se kako sve učinkovitiji institucionalni mehanizmi obrane europskih vrijednosti (*Rule of Law framework*, sudski postupci) vode sve većem otporu usvajanju europskih standarda i mjerila tih vrijednosti u državama članicama. Analiza će obuhvatiti i pitanja djelovanja i dosega institucionaliziranih oblika solidarnosti u EU u uvjetima postojećih kriza. Rasprave o ovoj dimenziji (dez)integracije omogućuje nam da propitamo koliko su rješenja kriza kompatibilna s vrijednostima na kojima bi EU trebala biti utemeljena i kako eventualne „systemske kontradikcije“ utječu na budućnost daljnjih integracija država članica.

Ključne riječi: socijalna i systemska integracija, europske krize, europski lideri, temeljne vrijednosti EU, solidarnost

Povijesna naslijeđa i populizam u strankama Srednje i Istočne Europe: Od kritike postkomunističkih elita do otpora briselskim elitama, Nikola Petrović i Filip Fila (Institut za društvena istraživanja u Zagrebu) i Višeslav Raos (Fakultet političkih znanosti)

U izlaganju se istražuje razvoj otpora političkih stranaka iz postkomunističkih država prema Zapadu i Europskoj uniji: od marginalne pojave tijekom 1990.-ih do otvorenog sukoba između Bruxellesa i Višegradske skupine danas. Zemlje poput Mađarske i Poljske, u kojima su sadašnje vladajuće elite uspjele spojiti snažan anti-elitistički populizam usmjeren prema postkomunističkim elitama s nacionalističkim povijesnim narativima postale su simbolom iliberalizma te desnog populizma. Populizam je, međutim, prisutan i u nekim drugim, manje istraženim, zemljama regije u kojima se uostalom i drugačije manifestira (kao primjerice tehnokratski populizam u Češkoj). Potaknuta ovim pluralitetom populizama, analiza se odvija na dvije razine. Prva razina podrazumijeva longitudinalnu studiju programa političkih stranaka zemalja Srednje i Istočne Europe. U sklopu druge razine istraženi su slučajevi koji su u prvoj fazi odudarali te su ti slučajevi zatim evaluirani u njihovom pojedinom povijesnom i kulturalnom kontekstu, pri čemu se slijedi logika kritičnih događaja, ovisnost o prijašnjem putu te historijsko-institucionalistički pristup spojen s diskurzivnim institucionalizmom. Ideja izdaje od strane Zapada, koja se ponekad usmjerava prema institucijama Europske unije, prisutna je u svim zemljama Srednje i Istočne Europe zbog osjećaja da ih je Zapad nakon Drugog svjetskog rata prepustio sovjetskoj imperiji. Unatoč tomu, razne elite regije imaju i specifična tumačenja tog narativa, kao i različite društvene i političke okolnosti tijekom turbulentnog 20. stoljeća koje mogu pomoći u objašnjavanju razvoja različitih tipova populizma u Srednjoj i Istočnoj Europi.

Ključne riječi: Srednja i Istočna Europa, programi političkih stranaka, anti-elitizam, euroskepticizam, ratovi sjećanja, izdaja od strane Zapada

Nadnacionalno vs. nacionalno umjesto nacionalno i nadnacionalno – usporedba izgradnje jugoslavenskog i europskog identiteta, Stevo Durašković (Fakultet političkih znanosti)

12

Iako se Socijalistička Jugoslavija i Europska Unija razlikuju po nizu aspekata – obliku države, karakteru režima i društveno gospodarskog sustava – obje državne strukture pokazuju slične neuspjehe u izgradnji nadnacionalnog identiteta. Ovo izlaganje polazi od hipoteze kako neuspjeh leži u nedostatku koncepta zajedničke prošlosti, koji uz koncept zajedničke budućnosti čini temelje grupnih identiteta, ne samo nacionalnih.

Izlaganje će pokazati kako je, nakon početne faze izgradnje zajedničkog jugoslavenskog/europskog identiteta kao prevladavanja prošlosti sukoba, izgradnja identiteta dviju višenacionalnih političkih formacija zapala u krizu uslijed izgradnje socijalističkog jugoslovenstva i europejstva kroz prizmu otpora jačanju (federalnog) autoriteta Jugoslavije odnosno Europske unije. Objе su političke formacije svoj nadnacionalni identitet svele na tzv. prometejski mit, koji je prikazivao Jugoslaviju i Europu isključivo kao utopijske društveno-političke modele koji su trebali postati globalni uzor, pri čemu je federaciji i uniji dano simboličko značenje pukog mehanizma usklađivanja nacionalnih interesa. Osim što su koncepti jugoslavenskog socijalističkog patriotizma i Europejstva bili određeni apstraktno, dvama nadnacionalnim prometejskim mitovima nedostaje koncept zajedničkog povijesnog i kulturnog zajedništva, što otvara dva izvora nestabilnosti. Prvo, prometejski mit oblikovao je Socijalističku Jugoslaviju i Europsku uniju identitetski isključivo kao zajednicu (nacionalnih) interesa. Drugo, prometejski mit nedostatak povijesno-kulturnog narativa pokušava zapuniti tzv. negativnim narativom kako su Socijalistička Jugoslavija i EU bez alternative, budući alternativu predstavlja povratak povijesnih sukoba. Dok potonji narativ potiče demokratski deficit, svođenje Jugoslavenskog i Europskog nadnacionalnog identiteta isključivo na interes drži potonje u stalnoj akutnoj krizi, gdje prevladavaju dezintegracijski narativi zaostalog juga i istoka Jugu koji živi na eksploataciji razvijenog sjevera vs. narativ o eksploataciji zemalja juga od strane hegemonijskog sjevera (EU kao tzv. Četvrti Reich).

Ključne riječi: Socijalistička Jugoslavija, Europska Unija, identitet, povijest, kultura, prometejski mit

PANEL 6: PREDSTAVLJANJE PROJEKTA „NEPOSLUŠNE DEMOKRACIJE NA EUROPSKOJ PERIFERIJI“

Moderator: Dario Čepo

Subota, 7. studenog 2020., 11:00 – 12:15

Sindikati u periodu Velike recesije: slabljenje, revitalizacija ili kontinuiteti? Parna studija Hrvatske i Srbije, Danijela Dolenc i Daniela Širinić (Fakultet političkih znanosti) i Ana Balković (Universitat Autònoma, Barcelona)

Već niz godina se u literaturi o industrijskim odnosima vodi rasprava o tome jesu li sindikati u Europi u spirali trajnog gubitka utjecaja ili je preciznije reći da slijedom smanjenja udjela klasičnih industrijskih radnika u radnoj snazi sindikati mijenjaju svoje strategije djelovanja, saveze i puteve utjecaja. Oslanjajući se na Beissinger i Sasse (2014), koji su ustvrdili da je u nizu europskih post-socijalističkih zemalja Velika recesija donijela slabljenje prosvjednog djelovanja i pad broja štrajkova, naš rad se fokusira na djelovanje sindikata. Pitanju o revitalizaciji ili slabljenju sindikata pristupamo kroz analizu djelovanja sindikata u institucionalnoj i prosvjednoj areni u Hrvatskoj i Srbiji, prije i tijekom Velike recesije. Parna studija omogućava nam da tretiramo niz potencijalno relevantnih strukturnih i povijesnih faktora kao slične, te da identificiramo moguća objašnjenja za razlike koje pronalazimo. U analizi institucionalne arene oslanjamo se na međunarodne baze podataka i izvještaje, web stranice sindikalnih središnjica, medijske izvore i postojeće znanstvene radove, na temelju kojih očitavamo komparativne trendove vezane uz sindikalnu gustoću članstva, pokrivenost kolektivnim ugovorima, stupanj fragmentacije i karakteristike tripartizma. U analizi prosvjedne arene oslanjamo se na PEA podatke, pomoću kojih identificiramo glavne trendove prisutnosti sindikata u prosvjednoj areni, dinamiku štrajkova, prosvjedne metode kao i promjene vezano uz teme i zahtjeve sindikalnih prosvjeda.

13

Ključne riječi: industrijski odnosi, Velika recesija, sindikati, parna studija

Putevi do politike: Pojava radikalno lijevih pokreta stranaka u postjugoslavenskom kontekstu, Karlo Kralj (Scuola Normale Superiore, Firenca)

U proteklom je desetljeću na prostoru bivše Jugoslavije izbio niz prosvjednih valova usmjerenih na kritiku korupcije i političkih elita. Kao njihov ishod u nizu država pojavile su se nove radikalno lijeve izborne opcije koje u svojem članstvu okupljaju aktiviste i aktivistkinje s dugogodišnjim iskustvom djelovanja izvan izbora i stranačkog natjecanja. U izlaganju se uspoređuju dva takva slučaja: Inicijativa za demokratski socijalizam (Slovenija) i Ne davimo Beograd (Srbija). Cilj rada je opisati mehanizme koji su aktiviste i aktivistkinje dovele do odluke da svoju strategiju preusmjere s nestranačkog u stranačko djelovanje. Na osnovu dvadeset i devet dubinskih intervjua, rad pokazuje da, unatoč značajno različitim kontekstima,

u oba slučaja možemo detektirati slične procese koji nestranačke aktiviste motiviraju na ulazak u izborno natjecanje. Prvo, akumulirano iskustvo neučinkovitosti djelovanja kroz udruge i društvene pokrete te, drugo, promjena u aktivističkoj percepciji prilika i prijetnji kroz pojavu masovnih prosvjeda. S jedne strane, istraživanje se svojim rezultatima nadovezuje na kritiku liberalne koncepcije civilnog društva kao sfere strogo odvojene od stranačke politike. S druge strane, ono pokazuje da ulazak u stranačko djelovanje pretpostavlja ne samo stratešku prilagodbu strukturi političkih prilika i prijetnji, već i složenu prilagodbu aktivističkog identiteta.

Ključne riječi: pokret stranka, radikalna ljevica, društveni pokreti, Jugoistočna Europa, civilno društvo

„La barricada cierra la calle, pero abre el camino”: Prosvjedni repertoar i zahtjevi tijekom vala osporavanja politika štednje u Španjolskoj i Portugalu, Ana Balković(Universitat Autònoma, Barcelona)

Od početka ekonomske krize 2008. godine, građani su se mobilizirali da bi izrazili vlastito nezadovoljstvo nacionalnim vladama i njihovim politikama štednje. Taj val osporavanja u Španjolskoj i Portugalu dobro je istražen u literaturi koja se bavi društvenim pokretima. Koristeći novo prikupljene podatke o prosvjednim događajima, ovaj članak preispituje često postavljaju tezu o sličnosti u prirodi španjolskog i portugalskog vala. Članak proučava odnos između dvije bitne karakteristike prosvjednih događaja: korištenog repertoara i iskazanih zahtjeva. Rezultati pokazuju da su se nacionalni valovi osporavanja međusobno zrcalili do 2011., kako u pogledu korištenih metoda, tako i po pitanju zahtjeva prosvjednika. Nakon 2011., u Španjolskoj su sudionici, u prosvjednim događajima koji su adresirali i socioekonomske žalbe i iskazivali antisistemske osjećaje, koristili inovativni, uglavnom remetilački repertoar. U portugalskom slučaju, tijekom trajanja cijelog vala, konvencionalni repertoar je bio dominantan u odnosu na remetilački. Korištenje konvencionalnih metoda išlo je ruku pod ruku s prirodom iskazanih zahtjeva. Iako su prosvjednici prepoznali nedostatke kapitalističkog sustava i demokracije, prvenstveno su kritizirali predložene politike štednje koje bi dovele do daljnjeg urušavanja socijalne države, javnih službi i radničkih prava. U oba slučaja, izbor repertoara i dominantnih tema signalizirao je put kojim će i institucionalna politika i politika osporavanja krenuti nakon demobilizacije vala prosvjeda protiv politika štednje.

Ključne riječi: prosvjedni repertoar, politički zahtjevi, valovi osporavanja, prosvjedi protiv politika štednje
